

Keskkonnaministeeriumi valitsemisala 2018. aasta tegevuskava täitmise aruande lisa

Tulemusvaldkond: Keskkond

Valdkonna peamine poliitikakujundaja ja tegevuste elluviija on Keskkonnaministeerium tihedas koostöös teiste ministeeriumidega.

Üldeesmärk: Vastutustundliku suhtumise kujundamine loodusesse ning Eesti inimestele puhta ja looduslikult mitmekesise elukeskkonna tagamine.

Valdkonna lühianalüüs

Keskkonna tulemusvaldkonna jätkuvaks väljakutseks on tasakaalu leidmine keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse eesmärkide saavutamisel. Tulemusmõõdiku „Looduse mitmekesisuse ja loodusressursside kaitstus (kaitstavate alade pindala osakaal maismaast)“ kavandatud 2018. aasta sihttase (vähemalt 18,7%) ületati mõnevõrra (18,8%). Mõõdiku saavutustase liigub kasvavas trendis (2015. a osakaal 18,5%). See näitab, et meil on looduslikku rikkust, mille säilitamiseks ja kaitsmiseks on tehtud olulisi tegevusi ning iga aastaga lisandub uusi maismaa alasid kaitsealade hulka. 2018. a kinnitati 31 Vabariigi Valitsuse määrust ja üks keskkonnaministri määrus loodusväärtuste kaitse tagamiseks. Kaitsekorralduskavadega on kaetud pindalaliselt 86% Natura 2000 loodusaladest ja 69% linnualadest. 2018.a jõustus looduskaitseeaduse muudatus, millega loodi uus rahvuspark – Alutaguse rahvuspark – Ida-Eesti soo-, metsa- ja rannikumaastike ning pärandkultuuri kaitseks.

Tulemusmõõdiku „Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus kauplemisüsteemi välistes sektorites“ 2018. a prognoos näitab, et 2018. aastaks seatud piirmäär (5,96 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti) täidab Eesti osaliselt (selgub lõplikult 2020. a inventuuriga), kuid see ei mõjuta perioodi lõppeesmärgi üldist täitmist (hoida KHG heitkoguste kasvu 11% piires 2020. aastaks võrreldes 2005. a tasemega). 2018. a puudujääk tekib, kuna Euroopa Komisjon arvutas ajakohastatud andmetele tuginedes ümber liikmesriikide 2017-2020 piirtasemed ja lubatud Eesti kogused kahanesid. Prognoositud 2018. a heitkoguste tase on 6,15 mln t CO₂ ekv, mis on küll väiksem eelmistest aastatest, kuid ületab ümberarvutuste tulemusena seatud piirmäär. Samas võimaldab valdkonda reguleeriv otsus (nr 406/2009/EÜ) seda puudujääki katta Eesti varasemate aastate heade tulemuste ehk ühikute ülejäägi arvelt.

Tulemuste analüüs

Keskkonnaministeerium alustas 2021.-2030. aasta metsanduse arengukava (MAK2030) koostamist, kuhu kaasatakse metsanduse eksperdid, teadlased ja huvirühmad. Metsanduse arengukavaga soovitakse saavutada laiapõhjaline ühiskondlik kokkulepe jätkusuutliku metsanduse suunamiseks, arvestades nii rahvusvahelisi kohustusi kui erinevate valdkondade aspekte. Kokkuleppe aluseks on piisavalt lahti kirjutatud strateegilised arengustsenaariumid, mis koostatakse arengukava koostamise käigus. Arengukava koostamine peab olema avatud, kaasav, teadmispõhine ja tasakaalustatud.

Keskkonnaministeeriumi tellitud keskkonnateadlikkuse uuringust selgub, et 84% Eesti elanikest hindab Eesti keskkonnaseisundit heaks, üksnes 9% peab seda väga halvaks. Samal ajal peab 93% elanikest keskkonnasäästlikku eluviisi oluliseks, sealjuures 41% väga oluliseks. Keskkonnasäästlikult elama motiveerib inimesi nii oodatav kasu tervisele kui ka keskkonnale, selgus uuringust. Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse suunamiseks valmis 2018.a sügisel Keskkonnaministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös tegevuskava aastateks 2019-2022, mis annab sisu ja suuna järgnevate aastate tegevusele.

Koostöös Maaeluministeeriumiga alustati Põllumajanduse ja kalanduse arengukava aastani 2030 koostamist. Arengukava koostamise eesmärk on aidata kaasa Eesti põllumajanduse, kalanduse,

vesiviljeluse ja toidutööstuse arengule ja konkurentsivõime kasvule, maa- ja rannapiirkondade tasakaalustatud arengule, taimede ja loomade hea tervise hoidmisele, toiduohutuse tagamisele ning puhta keskkonna ja liigilise mitmekesisuse säilimisele.

Detsembri lõpus esitati Euroopa Komisjonile Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 eelnõu (edaspidi REKK 2030). Dokument annab Euroopa Komisjonile ülevaate Eesti plaanidest kliimamuutuste leevendamiseks ja energiamajanduses aastani 2030.

Alustati „Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030“ (õhusaasteainete vähendamise programm) koostamist, eesmärgiga vähendada vähendama aastateks 2020 ja 2030 võrreldes 2005. aasta tasemega õhusaasteainete heitkoguseid: väeveldioksiid (SO₂) 32% (2020) ja 68% (2030), lämmastikoksiidid (NO_x) 18% ja 30%, eriti peened osakesed (PM_{2,5}) 15% ja 41%, ammoniaak (NH₃) 1% ja 1% ning mittemetaansed lenduvad orgaanilised ühendid (LOÜ) 10% ja 28%.

2017. aasta detsembris valiti Eesti keskkonnaminister ÜRO keskkonnaassamblee presidendiks. ÜRO Keskkonnaassamblee (UNEA) on kõrgeim maailma keskkonnaküsimuste otsustamise foorum, mis koguneb igal paaritul aastal Keenias Nairobis. Oma ÜRO keskkonnaassamblee eesistumise perioodil (2018-2019 kevad) pühendus Eesti innovatsiooni tähtsustamisele ja uudsete lahenduste levitamisele. Sellega ärgitati ÜRO liikmesriike võtma kasutusele keskkonnahoidlikke uuenduslikke lahendusi, ennekõike tehnoloogilisi. Samuti on keskkonnaassamblee arutelude fookuses olnud keskkonnaandmete korrastamine ja nende kõigile kättesaadavaks tegemine.

Eesti keskkonnakasutuse välismõjude rahasse hindamise analüüs on jõudnud II etappi, kus viiakse läbi majanduslik analüüs ühiskonna kuludest, mis kaasnevad välisõhu ja veesaastega, lõhnahäiringutega, veevõtuga pinna- ja põhjaveest, müraga ning taimekaitsevahendite ja väetiste kasutusega. Uuringu II etapp valmib juulis 2019 ja pärast seda hakatakse koostama keskkonnatasude süsteemi uuendamise analüüsi. 2019. a detsembris esitatakse Vabariigi Valitsusele ettepanekud keskkonnatasude süsteemi uuendamiseks.

2018. aastal muudeti keskkonnatasude seadust ja sellest tulenevalt ei laeku alates 2019.a 1. jaanuarist SA-le Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) otse keskkonnatasusid vaid rahastus käib läbi Keskkonnaministeeriumi eelarve. Selle muudatuse tulemusena ei taotle Keskkonnaministeerium ja tema allasutused edaspidi riiklike kohustuste täitmiseks enam raha KIK-st, vaid rahastus toimub läbi Keskkonnaministeeriumi eelarve. Teise suurema muudatusena saavad alates 2020. aasta 1. jaanuarist kohaliku omavalitsuse üksused, kus asuvad põlevkivi töötlemise ettevõtted, põlevkivi kaevandamisõiguse tasust 0,08 eurot ühe kaevandatud põlevkivi tonni eest ning need kohaliku omavalitsuse üksused, kus ladestatakse põlevkivi lend- ja koldetuha 0,08 eurot nende jäätmete kõrvaldamise saastetasust.

Samuti muudeti 2018.a seni ajutisena kehtinud põlevkivi tasustamissüsteem tähtajatuks ning kehtestati uus astmestik lähtuvalt 1% väävlisisaldusega raske kütteõli maailmaturu eelmise kvartali keskmisest hinnatasemest.

Keskkonnaministeeriumi tellitud finantsgarantii uuring, mis valmis augustis 2018.a, näitas, et suur osa ettevõtteid ei ole end kindlustanud juhtumiteks, kus neil võib tekkida rahalisi kohustusi keskkonnareostuse või keskkonnavastutuse kohustuste täitmisel ja seetõttu jäetakse tihti riigi kanda miljonitesse eurodesse ulatuvaid kohustusi. Selle probleemi lahendamiseks on otstarbekas kehtestada teatud valdkondades (ennekõike jäätmete ladustamine) finantsgrantiid, kuid see nõuab veel täiendavaid analüüse.

Keskkonnaminister kinnitas rehviakke lakkamise määruse, mis võimaldab edaspidi lahendada vanarehvide kuhjumise probleemi ning loob neile võimaluse luua õlitootmises rohkem väärtust. Sellega lahendatakse suur pikaajaline keskkonnaprobleem ja luuakse nõudlus ka praegu tekkivate rehvide tõhusaks käitlemiseks.

2018. aastal on tehtud mitmeid suuri investeeringuid välisvahenditest pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks:

- Ühtekuuluvusfondi meetme raames on kaitsealuste liikide ja elupaikade säilitamiseks ning taastamiseks 2018. a jooksul tehtud kokku väljamakseid 8,5 miljoni euro ulatuses. Kokku on lõpetatud 81 projekti kogusummas 6,1 miljonit eurot. Kõikide perioodi jooksul teostatud tegevuste abil on seisundi parandamiseks toetust saanud elupaikade kogupindala 1287 hektarit ning soetatud, rajatud ja rekonstrueeritud objektide arv seoses kaitstavate liikide või elupaikadega on 1073.
- Ühtekuuluvusfondi meetmest „Veemajandustaristu arendamine“ rahastati 2018. aastal elanikele kvaliteetse joogivee ja reovee nõuetekohase kokku kogumiseks ning puhastamiseks 6 veemajandustaristu arendamise projekti kogumahas 11,3 miljonit eurot ning ühisveevärgi-ja kanalisatsiooniga liitumiseks 837 projekti, kogumahas 2,4 miljonit eurot. Välja maksti 2018. aastal projektidele toetust 9,1 miljonit eurot. Kokku on perioodi jooksul rahastatud 1019 projekti, millest eraisikuid ühisveevärgi-ja kanalisatsiooniga liitumiseks 1001 projekti ning veemajandustaristu arendamiseks 18 projekti, kogusummas 63,7 miljonit eurot ja välja makstud 13,3 miljonit eurot.
- Tarbijate osakaal, kes saavad ühisveevärgist nõuetele vastavat joogivett, on esialgsete prognooside kohaselt planeeritud tasemel (99%) ning eesmärk tagada aastaks 2019 kõigile ühisveevärgist tarbijatele nõuetele vastav joogivesi on saavutatav. Eelkõige aitab eesmärgi saavutamisele kaasa suuremahuliste projektide rahastamine piirkondades, kus varasemalt ühisveevärgi ja -kanalisatsioon puudus, nagu Keila-Jõe reoveekogumisala veemajandusprojekt Saku ja Kohila vallas ning Laulasmaa ja Türisalu reoveekogumisala Lääne-Harju ja Harku vallas. Ühtekuuluvusfondi meetmest alustati 2018.a esmakordselt eraisikute liitumise toetamist ühisveevärgi-ja kanalisatsiooniga või kogumismahutite rajamist üle 2000 ie reoveekogumisaladel. Programmi tulemusel sai 2018. aastal 2000 inimest kvaliteetse joogivee ja nende reovesi koguti ja puhastati nõuetekohaselt. Programm jätkub ka järgmisel aastal, sest vajadus on liita ühisveevärgiga veel üle 20 000 kinnistu ehk ca 48 000 inimest.
- 2017. a kevadest alates makstakse Maaeluministeeriumiga saavutatud kokkuleppe alusel „Maaelu arengukava 2014-2020“ vahenditest toetust 400 tuhande euro ulatuses väljaspool Natura 2000 alasid rangelt kaitstavate metsade omanikele. Väljaspool Natura 2000 alasid olevate rangelt kaitstavate metsade kohta taotleti 2018. aastal 495 metsaomaniku poolt toetust 3 692 hektarile. Toetus makstakse välja 2019. aastal.
- Riik ostis Sindi paisu AS-ilt Raju 2015. aasta aprillis selleks, et algust teha praktiliselt hävinud Pärnu jõe lõhepopulatsiooni taastamisega, millega Eesti lõhede arvukus kahekordistuks. Keskkonnaagentuur alustas seejärel Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi võimendusel projekti „Pärnu jõestiku elupaikade taastamine“ elluviimist. 2018.a novembris avati aastakümneid paisu tõttu kinni olnud rändetee kaladele. Paisu avamisel avaneb kaladele praeguse 14 kilomeetri asemel ligi 100 kilomeetri pikkune jõelõik, lisaks kõik Pärnu jõe lisajõed, kuni neil asuvate rändetõketeni, mis osaliselt leiavad Sindi paisuga sama projekti raames lahenduse.

Ressursikasutuse poolest on Eesti olukord paranenud ning kodumaine materjalitootlikkus (SKP ja kodumaise toormekasutuse suhe) on 2018.a planeeritud tasemest (0,45 eur/kg kohta) esialgsete prognooside kohaselt kõrgem (0,52 eur/kg kohta), samas EL-is on see näitaja endiselt üks madalaimaid. Eesti ressursitootlikkuse tõstmiseks rakendab Keskkonnaministeerium Euroopa Liidu eelarveperioodi 2014–2020 struktuuritoetuste vahenditest meetet „Ettevõtete ressursitõhusus“, mille eesmärk on muuta tööstussektor senisest energia- ja ressursitõhusamaks, edendada loodusressursside kasutust vähendavaid tehnoloogiaid ja tootmismeetodeid ning suurendada investeringuid tehnikasse, et säilitada konkurentsivõimeline tööstusbaas. Meetme alla kuulub neli tegevust: teadlikkuse tõstmine, spetsialistide koolitamine, auditite/ressursikasutuse analüüside tegemine ja investeerimine. 2016-2018. aastal korraldati teavitusürituste sarju nii üldiste põhimõtete kui ka spetsiifiliste teemade kohta (näiteks jäätmed, energia, digitaliseerimine), 49 ressursikasutuse spetsialisti on koolitatud, 54 auditit on lõpetatud ja 31 investeringutaotlust positiivse otsuse saanud (toetuse kogumahas ca 25 miljonit €). Lisaks keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele tuleb tähelepanu pöörata ka taastuvale energiale ja

rohelisele transpordile. Jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu (sh jäätmejaamade rajamine) tegevuste all on toetatud 15 projekti (toetuse maht 10,3 miljonit €).

Peamised kitsaskohad

2018.a prognoosi kohaselt on olmejäätmete ringlussevõtu osakaal 28% ning kavandatud sihttaseme (45%) saavutamine endiselt üks suurimaid keskkonnavalaseid väljakutseid. Kuna olmejäätmete ringlussevõtu taseme täitmine ei ole õnnestunud, ei täida Eesti EL poolt aastaks 2020 seatud 50%-list ringlussevõtu kohustust. Oluliselt peab suurenema olmejäätmete liigiti kogumine tekkekohal, st elanikud peavad hakkama rohkem tähelepanu pöörama eelkõige biojäätmete ja pakendijäätmete eraldi kogumisele. Soodsamate ja suurte käitlusvõimsuste olemasolu tõttu eelistatakse ringlussevõtule olmejäätmete põletamist ja jäätmekütuse tootmist. Probleemi lahendamiseks on välja töötatud ning kavandamisel mitmeid meetmeid, mis aitaksid luua jäätmekäitluseks sobivama majandusliku keskkonna uue jäätmekäitluse hinnastamise astmestiku abil. Eesmärk on saavutada olukord, kus jäätmete ringlussevõtt oleks odavam põletamise ja ladestamise kõrval ning suurendaks seega jäätmekäitlejate motivatsiooni korraldada olmejäätmete liigiti kogumine efektiivsemalt.

Reovee kogumise ja puhastamise osas nõuetele vastavate üle 2000 ie koormusega reoveekogumisalade osakaal on 94,7% (sihttase 93%), kuid nõuetekohase reovee kokku kogumisega on jätkuvalt probleeme, seetõttu tuleb rakendada täiendavaid meetmeid asjakohaste kohtkäitlussüsteemide rajamiseks või ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitumiseks vajalike torustike ehitamiseks.